

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlelere başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişileri sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Süleyman Çiftçi

Süleyman Çiftçi 1964 yılında Çaykara'nın Taşören (Zeleka) köyünde dünyaya gelmiştir. Çaykara İmam-Hatip Okulu'ndan mezun oldu. Yaklaşık dokuz yıl medrese eğitimi aldı. Hacı Hasan Efendi, Çaykara Müftüsü Hacı Yusuf Bilgin Hocaefendi, Hacı Abdullah Keleş Hocaefendi, Hacı Feriştad Efendi'nin torunu Hacı Ahmet Efendi, Hacı Yusuf Efendi, İsmet Baltacı Hoca, Ali Karaca Hocaefendi, Balabanlı meşhur Hafız Ali Rıza Abdülazizoğlu Hocaefendi gibi pek çok tanınmış hocadan çeşitli ilimlerde ders almıştır. 1979 yılından beri hem tahsil hem de tadrisle meşgul olmaktadır. 40 yıl süresince 800 civarında kişiye ders okutmuştur.

Görüşme Şenol Saylan tarafından Çaykara'da gerçekleştirilmiştir.

Bugün 19 Haziran 2023 Çaykara'dayız. Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin hazırladığı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* adlı projemizin bu haftaki konuğu Süleyman Çiftçi. Sözü çok fazla uzatmadan hocama bırakmak istiyorum.

Hocam kısaca öz geçmişinizden bahsedebilir misiniz?

Bismillâhirrahmânirrahîm. Ben Süleyman Çiftçi. Taşören köylüyüm. 1964 yılında doğdum. 1979'dan beri okumak ve okutmakla meşgulüm. Yedi tane muhtelif hocadan okumak nasip oldu. Tasavvufi olarak da irtibatlı olduğum hocalarım oldu. İlk olarak 1979'da Hacı Hasan Efendi'yle beraber üç yıllık tasavvufi beraberliğimiz oldu. Üç yıl da Müftü Hacı Yusuf Bilgin Hocaefendi'yle şer'î ilim irtibatımız oldu. Ondan sonra 1982'de Hacı Hasan Efendi ahirete göçtü. Hacı Yusuf Efendi de Bursa'ya gitti. Sonrasında onların talebelerinden devam ettik. Bugüne kadar da okuyup okutmakla meşgul olduk.

Hocam, ilk tahsilinize geri dönecek olursak o kısımları daha ayrıntılı dinlemek isteriz. Bize ilk tahsilinizi, ilk dinî eğitiminizi ne zaman, kimde, hangi hocalardan aldığınızdan bahsedebilir misiniz? Ayrıca hocalarınızı da isimleriyle zikrederseniz onlar da kayıt altına alınmış olurlar.

İmam-hatipte dört yıl okudum. Ondan sonra oradan ayrıldım ve medreseye geçtim. Medreseden önce ciddi bir eğitimim yoktu. Yani bütün çalışmalara on dört yaşında başlamış oldum. On dört yaşına kadar sadece Kur'ân-ı Kerîm'i yüzüne yavaş okuyabiliyordum o kadar. Hacı Hasan Efendi'den 1979'da tasavvuf dersi aldım, oradan bir sevgi hâsıl oldu, okulu bıraktım daha doğrusu imam-hatip lise birden ikiye geçmedim, medresede eğitime devam ettim. Hacı Hasan Efendi, Hacı Yusuf Efendi'de okumamı emir buyurdu. Hacı Hasan Efendi "Tasavvufi eğitim için gider gelirsin" dedi. Perşembe sabahları hatme-i şerife gidiyor, sohbetlere devam ediyorduk. İlmî olarak yorulma dedi. "Yolda gidip gelmekle yorulursun, Müftü Efendi'den devam et" buyurdu. Ben de o şekilde devam ettim. Sonrasında ise Cincioğlu denilen Süleyman Bilgin Hocaefendi'den ferâiz okuduk. Holo (Dernekpazarı) dediğimiz yerde Havaşo Mahallesi var, yeni ismi Çayırbaşı galiba, oradaki Hacı Abdullah Keleş Hocaefendi'den irtifa cetveli gördük. Hacı Ferşad Efendi'nin torunu Hacı Ahmet Efendi'ye on bir yıla yakın gittik geldik ve aralıklı olarak müzakereli dersler yaptık ama disiplinli olarak Hacı Yusuf Efendi, İsmet Hoca, Ali Karaca Hocaefendi'den dersler aldık. Balabanlı meşhur Hafız Ali Rıza Abdülazizoglu Hocaefendi'den kıraat ilmî aldık, biraz nahiv de okuduk.

Hocalarımıza tekrar döneceğiz ama hocam, öncelikle ailenize dönmek isteriz. Kendi ailenizde bu tarz ilimle iştigal etmiş olan dedelerinizden, babalarınızdan biri var mıydı? Çevrenizde sizi ilme teşvik edebilecek örnekler var mıydı?

Evden fazla bir şey almadık fakat tanımak nasip olmadı dedem Şerif Efendi müderristi Taşören köyünde. Çok meşhur bir âlim olmamasına rağmen çok çocuk okutmuş. Hafızlık yaptırmış. Daha sonradan nasip oldu, hafızlarını da tanıdık. Hacı Hasan Efendi'ye tasavvufta intisap edince ilme, medreseye karşı bir sevgi hâsıl oldu ve orada bir dönüş oldu, ondan önce bir plan ve program yoktu.

Tekrar baştan yavaş yavaş ilerleyelim hocam, biraz oraları ayrıntılandırmanızı isteyeceğiz sizden. Yusuf Efendi'den ilk olarak İslâmi ilimler konusunda neleri aldınız?

Sarf ve nahivi Hacı Yusuf Efendi'den okuduk. Sonra Hocaefendi 1982'de Bursa'ya göçünce öğrencisi Çaykara merkez vaizi müftü vekili Ali Karaçay Hocaefendi'den bir miktar okuduk. O da Rize merkez vaizi olarak tayin olunca Yeşilalan köyünden İsmet Baltacı Hocaefendi'den okumaya başladık. Sonra askerlik araya girdi, askere gittik geldik ama tekrar devam ettik. 1987'de icâzet almak nasip oldu. Ardından Süleyman Bilgin Hocaefendi'den ferâiz okuduk. İrtifa cetvelini de Holo'ya gittik okuduk. Kıraat ilmini de Âşikkutlu Hocaefendi'nin de talebeleri olan Hacı Yusuf Efendi ve Ali Rıza Abdülazizoglu'nda bir miktar okuduk. Hacı Yusuf Efendi'nin metodu şuydu; kıraatsiz Arabiyat okutmazdı. Yani mutlaka günde bir sayfa verecektin. Kıraat ve mehâricten bir ta'lim görmeden sarf veyahut da nahivden ne okuyorsan okutmaya başlatmazdı.

Kitaplardan bahsettiniz hocam, bu eğitim sürecinde hangi kitapları okudunuz, genel olarak hangi kitaplar okutulurdu?

Bu bölgede alet ilimleri ortadan gider, sağdan soldan da şeriat ilimleri devam ederdi. Alet ilimleri olarak *Emsile*, *Binâ*, *Maksûd*, *Avâmil*, *İzhâr*, *Kâfiye*, *Molla Câmî*, *Telhîs*, *meânî* okunur bir yandan da fıkıhtan *Nûru'l-izâh*, sonrasında ya *Mültekâ* ya *Kudûrî* ya da *İhtiyâr*, akaitten *Teftâzânî* okunurdu. Okuttuğumuz sistemde kendimiz okumamıştık ama *Fıkhul-Ekber*'i de derslerimize ilave ettik. *Fıkhul-Ekber*'i elli dört sayfalık *Ebu'l-Müntehâ* şerhiyle beraber okutuyoruz. O da ilk başta *Teftâzânî*'yi vermeden çok güzel oluyor. Bir de *Mutûnu'l-akâid* diye yeni bir toplama eser var, onu da derslere ilave ettik. Eserin içerisindekiler yeni değil, yaklaşık 1000 yıl önce yazılmış *Tahâvî ve Fıkhul-Ekber*'den derlenmiş bir eser. Bir de manzûm *Emâlî* ezberletiyoruz. Tefsirde *Celâleyn*'den en az dört cüz olmak üzere okutuyoruz.

Bunlar şu an sizin eğitiminizi verdiğiniz eserler değil mi hocam? Ben aslında sizin okuduklarınızı sormuştum ama bunlara temas etmemiz de güzel oldu.

Burada sadece *Mutûnu'l-akâid* ile *Ebu'l-Müntehâ* ilavesi var, gerisi kendi okuduklarımızdır. Bunları biz ilave ettik ki akâidi biraz daha kuvvetlendirelim dedik. Çünkü *Teftâzânî* biraz daha zor ve biraz daha mantıkî çatışmalı metinler vardır, bu yüzden daha kolay anlaşılacak metinleri ders programımıza yerleştirdik. Mesela *Emâlî* çok güzeldir, o yüzden onu ezberlettiriyoruz. Fıkıhta en az iki metin okutuyoruz. *Nûru'l-izâh* başta olmak üzere *Mübtedî*'nin başından biraz okur sonrasında daha geniş metinlerden olan ya *Kudûrî* ya *İhtiyâr* ya da *Mültekâ* okuturuz. Bu sıralar *Kudûrî* ve *İhtiyâr* okuttuk. Hadiste *Zübdetü'l-Buhârî*'yi ezberletiyoruz. Yaklaşık 900 hadis var o kitapta, hem tercümesini yaptırıyoruz hem de ezberini alıyoruz. Usul-i fıkıhta da biz *Mir'âtü'l-usûl* okuduk fakat çok zor bir metindi bir şey anlamadık, daha kolay bir metin olan Abdülkerîm Zeydân'ın *el-Vecîz* adlı usul-i fikhî bulduk, onu okutuyoruz. Yani *Mir'âtü'l-usûl* okutabilecek bir hoca değilim çünkü gerçekten zor bir kitaptır. Ancak *el-Vecîz* hem rahat hem de misalleri, ayet ve hadisleri o kadar bol ki usul-i fikhî ben o zaman anladım.

İcâzetten sonra usul-i fikhî anladım ben. Kendi başıma iki tane daha farklı usul-i fikhî okudum ama Abdülkerîm Zeydân'ın usul-i fikhî karşıt mezhepler arasında karşılaştırmalı olarak çok daha tatlı çok daha bereketli öğrenciler için. *Delâil-i hayrât*'ı da veriyoruz. Ve *Kasidetü'l-bürde*'yi ezberletiyoruz. 160 beyitin hem manasını verdirtiyoruz hem de ezberlettiriyoruz. *Kasidetü'l-bürde* Efen-

dimizi metheden Arapça mevlid niteliğinde bir metindir. Aynı zamanda bu metinle beraber Arapça şiir metni çözme kabiliyetini veriyoruz. Hani nesir yazısını çözmek biraz daha kolay ama şiirde fiil, fâil, mef'ûl yerleri değişiyor; mübteda, haberin yerleri şiirden dolayı değişiyor ve sonundaki kafiye zorunluluğundan dolayı. Böylece onu da vermiş oluyoruz. Hem kitabın kendisi bereketli hem de şiir çözülmüş oluyor.

Hocam hazır derslerden bahsetmişken hocalarınızın derslerdeki takrir metotlarından, yöntemlerinden bahsedebilir misiniz? Az önce bahsettiğiniz şeyleri muhtemelen siz de hocalarınızdan görerek bu şekilde uygulama yapıyorsunuz. Onlardan da bize kısaca bahsedebilir misiniz?

Kur'an, tashih-i hurûf, tecvid hallolmadan Arabiyat okutmuyorlardı hocalarımız. Biz de aynı metodu uyguluyoruz ama hafız olarak veya mehârici hazır olarak gelmişse istediği yerden Arapça'dan başlatıyoruz onu. Ayrıca ilâhiyat kitaplarında da ilâhiyat öğrencilerine yardım ediyoruz. Hazırlık-taki dört tane kitabı yaklaşık 7-8 yıldır çalıştığımız gençler var.

Hocam sizin kendi öğrencilik zamanlarınıza tekrar dönersek, o dönemde bu yörede var olan medreseler, eğitim kurumları olarak sizin hatırladığınız neler, nereler var?

En sonlarına rastgeldik. Hacı Hasan Efendi, Hacı Yusuf Efendi, Hacı Ahmet Efendilerin vardı. İsmet Hocam benim zamanımda okutmuyordu, ricam üzerine bana tek olarak okuttu. Bizden önceki dönemde çok yoğun, tabiri caizse her köyde bir medrese vardı. İki köyde bir mutlaka meşâyih-tan bir tasavvuf önderi mutlaka vardı. Köyler çok yoğun ve bereketliydi.

Burada okuyan öğrenciler buralı mıydı, dışarıdan gelenler var mıydı, bir bilginiz var mı?

Hacı Hasan Efendi -rahmetullâhi aleyh- meşhur olduktan sonra dışarıdan çok öğrenci geldi. Son dönem öğrencileri Araklı, Arsin, Yomra taraflarından çok fazla vardı, daha öncesinden Vakfikebir, Of vardı. İlk başlarda Akdoğan ve Soğanlı Hopşera dediğimiz köylerden çok öğrencisi oldu. Neredeyse bütün köyü müftü yaptı desek caizdir. 280 civarında mücâzı var. Çok yoğun. Biz son dönemlerine rastgeldik. 1979-82 arasında Hacı Hasan Efendi'nin -rahmetullâhi aleyh- yaklaşık on küsur öğrencisi vardı ama hocalarımızın anlattığına göre 80, 90, 100, 110 talebe olduğu zamanlar oluyormuş. Hacı Yusuf Efendi -rahmetullâhi aleyh- şöyle derdi: "Sabah namazı derse otururdum, gece on birde bitirirdim, evim de köydeydi, belime bir tabamca koyar öyle giderdim, bir iki saat yatar sabah namazı yine Merkez Camii'ne gelirdim." Babasından sonra Merkez Camii imamı oldu, sonra bir tez verdi, Çaykara İlçe müftüsü oldu. Çok yoğun ve hep özveri içerisinde bir hayat geçirdiler. Yani normalde, Müftü Efendi maaşını alıyordu, yine Hacı Hasan Efendi merkez vaiziydi, o da cuma günleri vaizlik yapıyordu ama sabah oturuyorlardı, yatsıya kadar ders okutuyorlardı. Kendilerine ait bir hayatları yoktu, çok cüzî şekilde vardı.

Bu öğrencilerin iaşe ibateleri nasıl temin edilirdi?

Bunlar daha çok yetişkin insanlar oldukları için misal olarak Araklı'dan gelen bir kişi azık çantasıyla beraber kendi erzağıyla geliyordu. Şimdiki gibi yatılı, yemekli Kur'an kursu sistemi yoktu. Sadece

yatacak yeri ayarlanıyordu. Kusunga da dediğimiz Akdoğan'da eski medrese hücreleri vardı, bir kısmı orada kalıyordu bir kısmı da Aşağı Hopşera'da Hasan Efendi'nin mahallesindeki hücrelerde kalıyordu. Hopşeralı olanlar zaten evlerinden gidip geliyorlardı. Onun dışında kalanlar da boş olan evlere 3-5 kişi olarak yerleştiriliyordu. Ama herkes kendi erzakını evden getiriyordu. Evden getirilen de erzak bir hocaefendinin anlattığına göre bir pileki mısırdı yani öyle ilaveli yemekler falan yoktu. Bir pileki mısır ekmeği veriliyordu ve bir hafta o yeniyordu, ondan başka bir şey yoktu ki, o zamanda ekmeğin karnı doyuyordu diğer insanlar ekmeğin de bulamıyordu. Benim zamanlarımda öyle değildi, bal da yiyorlardı, patates çorbası da yapıyorlardı. Bizzat o talebelerle oturup kalkıyorduk. Yemekleri fena değildi ama kendileri getiriyorlardı yemeklerini.

Bu talebelere çevrenin, köylü ahalinin bakışı nasıldı? Nasıl bir değer atfediyorlardı? Onların ihtiyaçlarını karşılamak için çaba sarf ediyorlardı mıydı? Nasıldı ilişkileri talebelerle?

Para toplama, yardım isteme metodu yoktu. Velilerin desteğiyle beraber gelip okuyorlardı. Kimse-den bir yardım alınmıyordu o zamanlar. Kur'an kursu yardım mantığı yoktu.

Yani öğrencilerin yemeğine katkıda bulunma...

Mutlaka olmuştur o tip şeyler ama öyle aralıklı olarak kendiliğinden olmuştur, organize hâlinde değil yani.

Siz de icâzet aldınız yanlış hatırlamıyorsam İsmet hocadan en son...

En son İsmet Hoca'dan şer'î ilimlerde icâzet aldım.

İcâzete de kısaca bir değinelim isterseniz. Sizin kendi icâzetinizle ilgili bir tören yapıldı mı?

Tören yapmadık çünkü tektim. Rahle-i şeriften aldık icâzeti. Ben de aynı şekilde rahle-i şeriften veriyorum. Biz de merasim yapmıyoruz.

Peki hatırladığınız icâzet töreni var mı? Sizden öncekilerin icâzet törenleri nasıl yapılırdı?

Çok gidiyorduk. Hacı Hasan Efendi'nin icâzet merasimlerini kaçırmazdım.

Hatırladıklarınızı paylaşırsanız seviniriz.

Bölümlü hafızlık icâzet merasimine gittik Hacı Hasan Efendi'yle. Pazar Tütüncüler köyünde Resul Hoca'nın şer'î ilimler icâzetine yine Hacı Hasan Efendi'ye beraber gittik. Hacı Hasan Efendi'nin kendisinin en son icâzeti Merkez Camii'nde cuma günü yapılmıştı. Hacı Mahmut Efendi hazretleri de iştirak etmişti oraya. Orada bizzat gördüm. Âdet olarak şöyledir; önce bir aşr-ı şerif okunur, arada bir vaaz girer, sona yaklaşınca da icâzet alacak olan mollalar diyelim, kısa birer vaaz yapar inerler, yani halkın önünde nitekim bir testten geçmiş olurlar. Ondandır icâzeti veren hocaefendi silsile-i şerifi yani icâzetnâme'yi üstten aşağı okur. Ondandır oradaki ki en yaşlı, en rütbeli zat bir dua yapar ve öğle namazına geçilir. Tabii yemek ikramı da olurdu.

Öğrencilerin icâzete yönelik özel bir kıyafeti var mıydı?

O zaman yoktu. Şimdiki gibi öyle sarıklı cübbeli bir kıyafet filan yoktu. Ama takke vardı. Bulunursa bir cübbe giyilirdi. O zaman imkânsızlıklar vardı.

Hocam ben tekrar eski hocalarımıza dönmek istiyorum. Özellikle sizin onlarla ilgili gerek kendinizin müşahede ettiği gerekse de hocalarınızdan duyduğunuz güzel hatıralarınız olduğunu biliyoruz. Hacı Hasan Efendi'den başlayarak onları bizimle paylaşır mısınız?

Hacı Hasan Efendi'den üç senede okudum, belki onlarla ilgili iki yüz sayfa yazarım ama şimdi aklıma çok özel bir anı gelmedi. Ama ilginç bir şey istersen şunu anlatabilirim. Hatme-i şerif yaklaşık kırk beş dakika tutuyordu. Bitiminde de herkes taşları kalkıp Hacı Hasan Efendi'nin önündeki tasın içine geri koyuyordu. Ben de genç olduğum için kırk beş dakika oturdum, korkudan da hiç sallanmadım tabii saflar da sıkıştı zaten. Yaklaşık 15-20 dakika sonra belden aşağısını hissetmez oldum. Hatme bitti, duadan sonra kalktım taşları vereceğim, baktım belden aşağı hiçbir şey yok, Hacı Hasan Efendi'nin kucağına düştüm, taşları öyle koydum oraya. O tip böyle çok hatıralarımız var. Hacı Salih Efendi hazretleri, Hacı Hasan Efendi'nin ilk hocası. Erzurum'a göçtü. Ona da bir on küsur yıl tasavvufi amaçla gidip geldik.

Onların bahsettiği eski hocalardan isim olarak hatırladığınız var mı?

Şahinkaya'daki Mahnida Müslim Efendi çok büyük bir âlimdi. Durgunlar şimdi galiba soyadları. O zamanın Ebû Hanife'si gibi bir isimdi. İlimde çok ilerideydi. Yaklaşık yirmi sene önce oğlunun evi yandı, kitaplar da orada yandı. Ama kitapların hepsi şu an yeniden basıldı, yeniden dizgi yapıldı. Artık bulunamayan kitap yok. Kümbetin içerisinde yatan Hacı Ferşad Efendi var. Hacı Ferşad Efendi'nin arkasında Karahasan Mehmet Efendi var. Onun arkasında Hacı Ferşad Efendi'nin en küçük oğlu Hacı Yusuf Efendi var, 1984'te ahirete göçtü. O da Mehmet Zahid Kotku hazretlerinin halifesidir. Onunla da iki sefer sohbetimiz var. Babasını az tanır.

Hazır değinmişken buradan devam edelim. Hocaların tasavvufi yönlerine de temas etmişsiniz. Buradaki hocalar açısından baktığımızda tasavvufi bakış açısı ile şer'î ilimlerle tamamen meşgul olan tasavvufla çok iştigal etmemiş olanlar şeklinde bir ayırmadan söz edebilir miyiz? Yoksa bir birliktelik mi vardı? Hem tasavvufi yön hem de şer'î ilimlerde ihtisaslaşma beraber mi yürüyordu? Nasıl bir kanaatiniz var?

Zaten tasavvuf diye bir şey yoktur, tarikat diye bir şey yoktur, mezhep diye bir şey yoktur. Sadece Allah'ın dini, İslâm dini vardır. Ben yirmiye yakın şeyh tanırım. Kur'an'dan, sünnetten, fıkihtan başka sohbetimiz olmamıştır. Tarikat sohbeti olmaz, aslında tasavvufun sohbeti olmaz. Kur'an okunur, ayetler, hadis-i şerifler anlatılır, fıkihtaki, akâittteki konular incelenir. Tarikat diye bir şey anlatılmaz. Bu ilâhiyat fakültesinin dışındaki tabeladan bahsetmeye benzer. O tabela ilim değildir, içerideki ders kitaplarında ilim vardır. Tasavvuf adına buradaki meşâyih âlimler sadece İslâm'ı anlattılar.

Yani orası muhakkak, onunla ilgili bir şey yok da hani manevî yönden insanları geliştirmek ayrı bir eğitim disiplini olarak kabul edilebilirse farklı meşrepte hocalarımız var.

O anlamda sadece zikir dersi veriliyordu. Onun dışında bütün islamı yaşamak, nafileler, haramlardan kaçınmak gibi hep böyle konular olurdu.

Siz Taşören köyündesiniz. O civardan böyle hatırladığınız oranın dinî hayatına etki etmiş önemli hocalar kimlerdir?

Benim tanıdığım Hacı Cevahir Hoca diye bilinen Hacı Ahmet Seçilmiş Hocaefendi vardı. Çok hafız yetiştirdi, kıraate çok hizmet etti. Taşören Merkez Camii'nin imamıydı. Çok kıymetli bir zattı. Ta-savvufî müritlik yönü de vardı. Cevahir ismi değil lakabıdır. Cevahir babasının asıl ismidir. O da sarf ve nahivde üstaddı. Ancak nahivden sonra okutmaz, başka hocaya yollardı. Nahivi onun kadar mükemmel anlatabilen daha yok derdi İsmet Hocam -rahmetullâhi aleyh.-

Cumhuriyet döneminde yine sizin köyünüzde Taşören'de hafızlık eğitimi verdiren, İslâmî ilimler okutan başka isimleri hatırlıyor musunuz?

Kayran köyünde hafızlık yaptıran bir teyzemiz vardı. Başka bir amca vardı. Hacı Şükrüler diye meşhur olan hafız yetiştirenler vardı. Hafızlık neredeyse her köyde devam etti epey zaman.

Hafızlık yaptıran teyzeden bahsettiniz ,o ilginç, oraya bir giriş yapabiliriz aslında.

Fazla bir bilgim yok o konuda. Hacı Şükrülerin annesi olması lazım. O meşhur Hafız Hacı Şükrülerden bir tanesi sağdır. Onların annesi de hafızlık yaptırmış mübarek.

Hanımlara hafızlık yaptırıyor yani. Peki, sizin döneminizde hanımların dinî eğitimiyle ilgili neler söylersiniz?

Çok zayıftı, arazi şartlarından dolayı kız çocuklarının okumaya fırsatı yok gibiydi. Erkeklerden de okuyan benim zamanımda çok azalmıştı. Dokuz sene okudum hiç arkadaşım olmadı medrese hayatımda.

Programımıza katkı sunduğunuz için çok teşekkür ediyoruz, Allah razı olsun.

Sizden de inşallah.